

atiyeno.ir

خبر

از سوی مؤسسه کار و تأمین اجتماعی
انجام شد

جشنواره انتخاب پژوهشگر

مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، حسب جایگاه و مسئولیت‌های قانونی، به‌عنوان یکی از نهادهای علمی، پژوهشی و آموزشی، بیش از نیم‌قرن است که در حوزه‌های مختلف مرتبط با کار، تعاون و رفاه اجتماعی فعالیت می‌کند. مأموریت‌های اصلی این مؤسسه در راستای ارتقای کیفیت زندگی افراد جامعه و بهبود شرایط کاری و رفاهی گروه‌های هدف (کارگران، کارفرمایان، کارآفرینان، تعاونگران و...) با تأکید بر استفاده از دانش و پژوهش‌های علمی از جمله تولید دانش، سیاست‌گذاری و راهبرد پژوهشی، مشاوره و حمایت از تحقیقات، شبکه‌سازی علمی، انتشار و ترویج دانش و... تدوین شده است.

مؤسسه کار و تأمین اجتماعی امسال به مناسبت هفته پژوهش، برگزاری جشنواره‌های انتخاب پژوهشگر و آثار برتر را در دستور کار قرار داده است. شناسایی، تقدیر، تشویق و الگوسازی از پژوهشگران و صاحبان آثار و دارای دستاوردهای برجسته پژوهشی برتر در زمینه‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ارتقای فرهنگ پژوهش و تقویت روحیه تحقیق، تتبع و ابتکار، ارتقای سطح علمی - پژوهشی کارشناسان دستگاهی و توسعه دانش کاربردی در حوزه‌های مأموریتی از عمده‌ترین اهداف این جشنواره هستند.

نقش‌آفرینی مؤثر پژوهشگر در تولید دانش در حوزه‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی، نقش پژوهشگر در ارتباط با وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی و جامعه کار و تولید و داشتن طرح‌های پژوهشی و تقاضامحور، نقش پژوهشگر در شناسایی و حل مسائل با رفع نیازهای مطالعاتی دستگاه، فعال بودن پژوهشگر در مجامع علمی و نقش پژوهشگر در خلق آثار ارزشمند علمی (کتاب، مقاله و...) از مهم‌ترین شاخص‌های انتخاب پژوهشگر برتر تعیین شده‌اند. در ارتباط با طرح پژوهشی، سطح و حوزه تأثیر اثر (استانی، سازمانی، ملی و بین‌المللی)، نقش محقق (مجری، همکار)، اثر بخشی و دستاوردها (نوآوری/ اختراع، حل مسئله/رفع چالش، ارتقای محصول و کیفیت زندگی مردم)، خروجی‌ها (کتاب، مقاله، لایحه/مصوبه، بسته سیاستی/توصیه‌نامه و...) ملأک انتخاب در نظر گرفته شده‌اند. همچنین در ارتباط با کتاب، مواردی همچون نقش محقق (همکار، مجری)، ساختار اثر (تناسب عنوان بخش‌ها و زیربخش‌ها، منطق و ترتیب مطالب، سبواب علمی و پژوهشی پدیدآور و محتوای اثر (ارزش علمی و کاربردی، تازگی و نوآوری، وضوح و انسجام مطالب، استفاده از منابع معتبر)، ملأک‌های انتخاب هستند. تأکید بر این نکته ضروری است که امتیازات، به تناسب سطح و میزان آثار با مأموریت‌های اصلی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی وابسته است. زمان‌بندی اجرای این جشنواره شامل چند مرحله اصلی است. در مرحله فراهم‌سازی مقدمات با آسیب‌شناسی فعالیت‌ها و اقدامات گذشته و بهره‌گیری از تجارب، اولاً چارچوب‌ها مشتمل بر ضوابط و قواعد کار (شاخص‌ها و معیارها، دستورالعمل، شیوه‌نامه و نظام‌نامه جشنواره) بازآفرینی و به‌روزرسانی خواهد شد. ثانیاً سازمان دهی مجدد با هدف بهبود فرآیندها، بسترها، ساختارها و ارکان برنامه برای راهبری و پیشبرد امور و شرح وظایف هر یک مطمح نظر قرار خواهد گرفت. در برنامه سال جاری، برای اولین بار زیرساخت الکترونیکی‌سازی فرآیند ثبت‌نام متقاضیان با هدف فرصت‌سازی عادلانه برای عموم محققان و نیز شفاف‌سازی فرآیندها عملیاتی شد. با انتشار فراخوان، جشنواره به‌صورت عمومی اعلام و اطلاعات لازم در باره موضوعات، معیارها و شرایط شرکت در آن به متقاضیان ارائه می‌شود. مدت ثبت و ارسال اثر دو ماه تعیین شده است. به محض دریافت آثار، کمیته داوری جشنواره آن‌ها را بررسی می‌کند و ارزیابی اولیه انجام می‌شود. آثار بر اساس معیارهای اعلام شده دسته‌بندی و انتخاب می‌شوند. در بخش داوری نهایی، آثار برگزیده در مرحله اولیه برای داوران تخصصی ارسال می‌شوند تا ارزیابی نهایی انجام شود. این مرحله شامل جلسات حضوری و غیرحضوری به منظور بررسی دقیق‌تر است. پس از داوری، نتایج نهایی اعلام و برندگان مشخص می‌شوند. جشنواره با برگزاری مراسمی که شامل ارائه جوایز، سخنرانی‌ها و کارگاه‌های آموزشی و نیز برپایی نمایشگاه دستاوردهای پژوهشی است، به پایان می‌رسد. پس از اتمام جشنواره نیز گزارشی از روند اجرا و نتایج در قالب ویژه‌نامه (یا خبرنامه) منتشر می‌شود و نظرات و بازخوردها جمع‌آوری شده و برای بهبودهای آتی مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

مستقل یا دانشگاهی، به داده‌های ضروری برای انجام پژوهش دسترسی ندارند و دستگاه‌های برخوردار از آمارهای مذکور، از جمله دستگاه‌های رفاهی نیز با پژوهشگران مذکور همکاری نمی‌کنند. گاه حتی متولیان آمار و داده‌ها در مورد پژوهشی که به سفارش خود سازمان رفاهی مذکور انجام شده نیز همکاری نکرده‌اند. این رویکرد عجیب در نگهداشت داده، مانع بزرگی بر سر راه پژوهش‌های ارزیابی بوده است.

موضوع دیگر، پژوهش در باره مخاطبان بیرون‌مانده از خدمات رفاهی است. از آنجا که سازمان‌های رفاهی با کمبود بودجه روبه‌رو هستند عموماً نه‌تنها رغبتی برای افراد نیازمند فاقد پوشش ندارند بلکه تا جای ممکن با انجام چنین پژوهش‌هایی مخالفت می‌ورزند. در حالی که توجه به این گروه‌ها و کوشش برای تدوین ابتکارات حمایتی، وظیفه بنیادی سازمان‌های رفاهی است. از طرفی غلبه رویکرد حسابدارانه بر برخی از سازمان‌های رفاهی سبب شده تا آن‌ها پیش از هر نوع اقدامی منافع بخشی خویش را در این زمینه بررسی کنند و مواردی از این دست را به‌عنوان ایجاد نوعی مطالبه کنار بگذارند.

● **چه راهکارهایی برای بهبود حوزه‌های پژوهشی در ایران به‌ویژه در حوزه تأمین اجتماعی دارید؟**

با توجه به نکات فوق، طبیعتاً مهم‌ترین راهکار، شایسته‌گزینی در سطوح مختلف حوزه پژوهش است؛ از انتصاب متولیان گرفته تا انتخاب پژوهشگران. راهکار دیگر، گشودگی بیشتر مدیران سازمانی نسبت به پیشنهادهای پژوهشی است. این موضوع گزینه‌های تصمیم‌گیری را متنوع‌تر و احتمالاً کارآمدتر می‌کند، همچنین با افزایش اهمیت پژوهش، نظارت سازمانی بر پژوهش‌ها را ارتقا می‌بخشد.

علاوه بر این، با حضور فعالانه‌تر مؤسسات پژوهشی در سازمان‌های مرتبط و کوشش برای بهبود تصمیم‌گیری آن‌ها از طریق دستاوردهای پژوهشی، رابطه میان بخش تصمیم‌گیری و پژوهش تقویت خواهد شد. موضوع مهم دیگر، ارتباط و تعامل گسترده‌تر با دانشگاه است. برای نمونه در دانشگاه تهران و علامه طباطبایی، رشته‌ای با عنوان سیاست‌گذاری اجتماعی (گاه با نام برنامه‌ریزی اجتماعی ورفاه اجتماعی) وجود دارد. دانشجویان این رشته آشنایی بسیار مناسبی با حوزه تأمین اجتماعی دارند و دروس متعددی همچون تأمین اجتماعی در ایران، سیاست‌گذاری اجتماعی، رفاه اجتماعی و حقوق کار و تأمین اجتماعی را در این حوزه می‌گذرانند. دانشجویان نخبه متعددی در این رشته‌ها وجود دارند که حتی در مقطع کارشناسی، به‌وجه مختلف این حوزه آشنا هستند. از مباحث فنی مانند محاسبه مستمری تا مجادلات سیاست‌گذاری همچون اصلاحات صندوق‌ها و... این میزان از دانش انباشته‌تر نیروهای جوان و بسیار پرتوانی، ظرفیت بی‌مانندی برای سرمایه‌گذاری انسانی توسط دستگاه‌های رفاهی ایجاد کرده است. ارتباط مناسب و ساختاریافته با این نخبگان جوان هم به تقویت تخصص و مهارت‌های عملی آنان در پژوهش کمک خواهد کرد، هم دستاوردهای مهمی برای آینده حوزه تأمین اجتماعی به دنبال خواهد داشت. تعداد زیادی از این دانشجویان با اندکی آموزش از ظرفیت بالایی برای تبدیل‌شدن به نیروهای انسانی طراز اول سازمان‌های رفاهی برخورد دارند.

حوزه، فهم نادرست پژوهش نزد مدیران و متولیان حوزه تأمین اجتماعی بوده است. انتخاب مدیران سازمان‌های پژوهشی زیرمجموعه و مراجعه به سابقه علمی آنان به‌خوبی نشان می‌دهد که سطح اهمیت این موضوع برای متولیان حوزه تا به کجاست. برای نمونه انتخاب مرحوم شبیری‌نژاد به‌عنوان رئیس مؤسسه عالی پژوهش، نمایانگر اهمیت والای پژوهش نزد مدیران آن دوره است. شاخص دیگری که نشان از اهمیت جایگاه پژوهش برای مدیران دارد، میزان ارجی است که آنان به کتابخانه‌های سازمان‌های متبوع خویش داده‌اند. می‌توان میزان بار-مراجعه مدیران ارشد و عالی از کتابخانه‌های سازمان‌های رفاهی را استخراج کرد و به میزان اهمیت امر پژوهش و دانش نزد آنان پی برد.

● **چه حوزه‌ای از رفاه و تأمین اجتماعی تاکنون کمتر ذیل عنوان پژوهش بوده یا اصلاً نبوده و انجام طرح پژوهشی آن در کشور به شدت احساس می‌شود؟ لازم و شروط انجام آن را تبیین کنید.**

با توجه به وجود چند مؤسسه پژوهشی در این حوزه و نیز وجود رشته سیاست‌گذاری اجتماعی و رفاه اجتماعی در دانشگاه‌های مهم کشور، بعید است موضوعی را بتوان یافت که به هیچ‌وجه مورد پژوهش قرار نگرفته باشد. هرچند این موضوع مطلقاً به معنای کفایت پژوهش نیست، بلکه نیاز به ژرف‌تر شدن و نیز تخصصی‌تر شدن عرصه‌های پژوهش را آشکار می‌کند. بنابراین تمام موارد گفته شده درباره دکتربین سیاست اجتماعی یا عرصه‌های مأموریتی نهادهای رفاهی می‌تواند حوزه‌ای برای پژوهش تخصصی باشد اما به‌طور خاص، یکی از حوزه‌هایی که بیش از همه نیازمند پژوهش‌های متعدد و ژرف است، ارزیابی سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی است. در چهار دهه اخیر سیاست‌های متعددی در حوزه‌های مختلف انجام گرفته اما اطلاع‌چندانی از نتایج آن وجود ندارد. بنابراین هرکس روایت خود را از موفقیت یا عدم موفقیت و نیز علل آن‌ها ذکر می‌کند. یکی از وظایف مشخص مجلس شورای اسلامی توجه به همین موضوع است، در حالی که در عمل، نمایندگان مجلس علاقه‌ای به این امر ندارند.

مشکل اساسی این نوع از پژوهش آن است که پژوهشگران

رویکردهای درست و به‌هنگام کمک کند. در یک دهه اخیر، عموماً پژوهش‌های بنیادی چندان مورد توجه متولیان دستگاه‌های رفاهی قرار نداشته، در حالی که اثرگذاری آن نه‌تنها به لحاظ رویکردی مهم است بلکه از منظر تقویت حوزه دانشی کشور نیز می‌تواند مهم و مؤثر باشد. برای نمونه کوشش‌های دهه ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ حوزه پژوهش منجر به تدوین متون مناسبی شد که مورد استفاده گسترده دانشگاهیان در دهه‌های بعد قرار گرفت؛ به‌عبارتی، استفاده مناسب از ظرفیت‌های پژوهش، هم به تصمیم‌گیری در این حوزه کمک کرد و هم موضوع سیاست‌های اجتماعی را به موضوعی مهم در میدان علم کشور بدل کرد. این موضوع به نوبه خود، به حمایت‌گری بیشتر از دستگاه‌های موجود در حوزه سیاست‌های اجتماعی منجر شده است.

● **در چه صورت پژوهش‌های حوزه تأمین اجتماعی می‌توانند در توسعه پایدار کشور ایفا نقش کنند؟**

پژوهش‌های این حوزه در صورتی می‌توانند در توسعه پایدار کشور نقش ایفا کنند که جایگاه خود را به حوزه اداری بخش رفاه و دستگاه‌های رفاهی محدود نکنند. البته یکی از محورهای مهم پژوهش در این حوزه، بهبود سازمان دهی دستگاه‌های رفاهی و تقویت توان حمایت از ذی‌نفعان است اما باید توجه داشت که این موضوع به مهم‌ترین محور پژوهش اجتماعی بدل نشود. در واقع اگر پژوهش‌های این حوزه تمرکز بر سیاست‌های فرابخشی را از دست بدهند، در بهترین حالت نویدبخش سیاست‌های منفعلانه خواهند بود. این امر نه‌تنها جایگاه تأمین اجتماعی را در توسعه پایدار تضعیف می‌کند بلکه آن را به عرصه سیاست‌ورزی تریمیمی و اتخاذ اقدامات التیام‌بخش پی‌آیند سیاست‌های اقتصادی تنزل خواهد داد. بنابراین برای برخورداری از نقش اثرگذار در توسعه پایدار، لازم است پژوهش‌های حوزه تأمین اجتماعی به بررسی سیاست‌های اقتصادی و پیشنهادهای تعدیلی و اصلاحی آن‌ها بپردازد تا بتواند با مهار و بهبود آن‌ها از نوعی توسعه بدقواره، نامتوازن و ناپایدار پیشگیری کند.

● **چالش‌های مهم فعالیت‌های پژوهشی در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی کدامند؟**

در بسیاری از دوره‌ها مهم‌ترین چالش پژوهش در این

در هر حوزه مطالعاتی با بهره‌گیری از تجارب و ذخایر علمی و پژوهشی آن حوزه، می‌توان تصویری از وضعیت موجود ارائه کرد. سیاست‌گذاری و مدیریت رفاه و تأمین اجتماعی در کشور، به‌دلیل گستره وسیعی که در برمی‌گیرد، نیازمند انجام مطالعات مستمر و بررسی‌های جامع و یکپارچه شرایط گذشته و حال با عطف توجه به آینده است. در این شرایط، شناخت نقاط قوت و ضعف، کاستی‌ها و امکان‌های سیاست‌گذاری و پژوهش رفاهی در آینده، جز از طریق بررسی آنچه تاکنون در این عرصه انجام شده، ناممکن است.

آتی‌ه نو به مناسبت ۲۵ آذرماه روز پژوهش در مصاحبه با یاسر باقری، دکترای سیاست‌گذاری اجتماعی و استاد دانشگاه تهران ضرورت پژوهش در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی، چالش‌ها و راهکارهای این حوزه را به گفت‌وگو نشسته که در ادامه می‌خوانید.

● **پژوهش در حوزه تأمین اجتماعی دارای چه مشخصات و فاکتورهایی است؟**

پژوهش‌های ضروری برای حوزه رفاه و تأمین اجتماعی، دو وجه مهم و در عین حال متمایز دارند؛ یک وجه آن بنیادی و وجه دیگر کاربردی است. در واقع هنگامی که صاحب‌نظران مختلف از فقدان دکترین سیاست اجتماعی در ایران یا عبارات مشابه آن سخن به میان می‌آورند، هم‌زمان به‌صورت ضمنی بر لزوم انجام پژوهش‌های بنیادین برای تبیین نظریات، مفاهیم، دکتربین‌ها و گفتمان‌های مرتبط با این حوزه تأکید دارند. مصداق مهم پژوهش‌ها در این زمینه، مجموعه اقداماتی است که در دهه ۱۳۶۰ توسط مؤسسه کار و تأمین برای تدوین قانون کار انجام شد. نمونه دیگر مجموعه گزارش‌هایی است که در اواخر دهه ۱۳۷۰ و اوایل ۱۳۸۰ در مؤسسه عالی پژوهش برای تدوین قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی انجام گرفت.

آموزه مهمی که مجموعه پژوهش‌های مورد اشاره، برای امروز ما دارد آن است که پژوهش‌ها به ضرورت شکل‌گیری قانون کار و یا تدوین نظام جامع و بحث‌نسبی درباره ابعاد آن نظام‌ها اکتفا کردند، در حالی که متأسفانه تحلیل میدان سیاست‌گذاری و چالش‌های احتمالی اجرای آن از نظر دور ماند. بنابراین لازم است برای هر اقدامی در این حوزه، به بخش تحلیل میدان و بررسی موانع احتمالی توجه شود، وگرنه ممکن است کوشش‌های متعدد، از طریق دورزدن قانون بی‌اثر شود.

وجه دیگر پژوهش‌های مهم برای این حوزه کاربردی بودن آن است. با وجود اهمیت فراوان پژوهش‌های بنیادی، حمایت‌نهادهای رفاهی موجود در گرو برجسته کردن مشقتات کاربردی این قبیل پژوهش‌هاست. علاوه بر این، باید توجه داشت که دستگاه سیاست‌گذاری در کشور منتظر تدوین دکتربین و نظریه نمی‌ماند و کار خویش را پیش می‌برد. از این‌رو لازم است تحلیل سیاست‌های پیشنهادی سایر دستگاه‌ها نیز به‌صورت موازی مدنظر قرار گیرد تا بتواند به سیاست‌گذاران اجتماعی در اتخاذ

گزارش
کامل دلپسند، دکترای جامعه‌شناسی توسعه و پژوهشگر مسائل اجتماعی با تأکید بر راهگشایی پژوهش‌های مسئله‌محور و به‌روز نظام تأمین اجتماعی گفت: «به‌روز بودن و مسئله‌محوری، فاکتورهای مهم در تبدیل پژوهش به ابزاری کاربردی در سیاست‌گذاری اجتماعی به‌شمار می‌آیند.»

دلپسند در گفت‌وگو با «آتی‌ه نو» افزود: «واقعیت این است که رفاه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موضوع‌های اجتماعی روز، مفهومی ذهنی، عینی، فردی، جمعی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، زیست‌ی و حقوقی است و خصلت پویا و تغییر‌یابنده آن موجب می‌شود که متناسب با تحولات جامعه و دگرگونی در نیازها و انتظارات، این مفهوم نیز با تغییراتی مواجه شود.» او ادامه داد: «در مفهوم نوین رفاه اجتماعی، بر مسئولیت جامعه در برابر آحاد مردم و نه گروه خاصی از افراد جامعه تأکید شده است. البته این موضوع به هیچ‌وجه از اهمیت مسئولیت افراد در برابر هم و در مقابل جامعه نمی‌کاهد.»

دلپسند اضافه کرد: «در صورتی که مجری کاربرد و حرفه‌ای فارغ از هم‌سویی با گرایش‌های کارگزاران سیستمی نظام تأمین اجتماعی عهده‌دار اجرای سیاست‌ها شود، به مرور نگاه و رویکرد توسعه‌محور بر سیاست‌گذاری‌های کلان راهبردی در نظام تأمین اجتماعی حاکم می‌شود.»

این پژوهشگر مسائل اجتماعی تأکید کرد: «اگر